

SOU 2023:62 Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus

Er beteckning: Begäran om yttrande över Narkotikautredningen - Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus SOU 2023:62S2024/00085

Sammanfattning

Länsstyrelsen Västerbotten, nedan enbart Länsstyrelsen, är i huvudsak positiv till de förslag och överväganden som utredningen lämnar i slutbetänkandet. Länsstyrelsen väljer att yttra sig över de delar som har mest koppling till ANDTS-förebyggande samordningsfunktionens uppdrag samt närliggande uppdrag inom social hållbarhet och förutsättningar, samt de förslag och överväganden som bedöms påverka länet vad gäller det hälsofrämjande och förebyggande arbetet.

I detta yttrande lämnar Länsstyrelsen sin syn på förslag och bedömningar gällande kapitel 14, 15, 21.2.2, 28.2. samt mer allmänna bedömningar och synpunkter.

- Länsstyrelsen ställer sig positiv till att relevant aktör får i uppdrag att under en treårs period testa en samordning av nationell förvaltning av ANDTS-förebyggande metoder.
- Länsstyrelsen välkomnar förslaget om att regeringen bör överväga att ge länsstyrelserna i uppdrag att stödja relevanta aktörer i arbetet att minska tillgången till narkotika via postförsändelser.
- Länsstyrelsen ser positivt på utredningens förslag kring länsstyrelsernas roll i att stödja kommunerna i genomförandet av ett narkotikaförebyggande program.
- Vi eniga med vikten av ett jämlikt och tillgängligt föräldraskapsstöd. För att stödet skall göras tillgängligt (14.5.1) till fler föräldrar bör länsstyrelsen återigen tilldelas ett generellt föräldrastödsuppdrag.
- Länsstyrelsen är samstämmiga med att målet för narkotikapolitiken kan behöva ändras, men avstryker föreslagen målformulering.

14.3 Folkhälsomyndigheten ska få i uppdrag att ta fram kunskapsstöd i syfte att höja kvaliteten i förebyggande arbete

Vi är samstämmiga i med förslaget om att ta fram ett kunskapsstöd. I framtagandet av kunskapsstödet, anser vi att det är viktigt att Länsstyrelsen får komma med inspel, för att säkerställa målgruppsanpassningen är ändamålsenliga. Detta utifrån vår kunskap om de regionala förutsättningarna, samt att vi ser ett stort värde av att säkerställa att nationella myndigheter behåller en medvetenhet kring hur förutsättningarna i det förebyggande arbetet ser ut i Västerbottens glesbygdskommuner.

14.3.2 Ett nationellt stöd för förvaltning av metoder och arbetssätt bör testas

Länsstyrelsen ställer sig positiv till att relevant aktör får i uppdrag att under en treårs period testa en samordning av nationell förvaltning av ANDTS-förebyggande metoder enligt Folkhälsomyndighetens förslag. Förvaltning av metoder är något som efterfrågats av länets kommuner och länsstyrelserna under många år och en förutsättning för att kunna bygga upp ett långsiktigt och hållbart förebyggande arbete på regional och lokal nivå. Länsstyrelsen ser även behov av att en del framtagna metoder anpassas för att användning även ska vara möjlig i mindre kommuner samt glesbygdskommuner, där förutsättningar och resurser skiljer sig från större städer. Metoder, utbildningar och licenser bör vara kostnadsfria för glesbygdskommuner, om man avser att ge ett jämlikt stöd. Även upplägget på metoder bör vara skalbart så att koncepten kan appliceras även i små och mycket små kommuner.

14.5.1 Föräldraskapsstöd bör göras tillgängligt för fler föräldrar.

Länsstyrelsen är eniga med bedömningen i 14.5.1 överlag men har ett tillägg avseende jämlik tillgång till föräldraskapsstöd. Numera har länsstyrelserna bara ett brottsförebyggande föräldraskapsstöd, vilket innebär att t.ex. Västerbotten inte längre har ett uppdrag att stödja i dessa frågor i vårt län – eftersom vi inte tillhör ett av de länen som pekats ut för uppdraget. Däremot kvarstår behovet, kommunerna hör fortfarande av sig och för att nå ut med ett jämlikt föräldrastöd i hela landet, därför bör samtliga länsstyrelser återigen få ett uppdrag inom föräldraskapsstöd utifrån den nationella strategin. Att MFoF

samordnar är bra, men de har inte möjlighet att varken nå samtliga kommuner eller känna till de enskilda behoven som finns i alla 21 län.

14.5.3 Satsningarna på att begränsa tillgängligheten till narkotika bör fortsätta

Länsstyrelsen är enig i bedömningen att tillgänglighetsbegränsning är en viktig del i det förebyggande arbetet. Vi ser det som positivt att bedömningen lyfter Tillsammans mot illegala försändelser som en viktig kunskap, och att minska tillgången på narkotika via postförsändelser.

Att arbeta för att begränsa narkotika i postflödet är ett viktigt arbete i Västerbotten, då en analys från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) visar att norra delen av Sverige är överrepresenterade avseende handel av narkotika via internet och leverans via post.

Länsstyrelsen vill lyfta fram att metoden Tillsammans mot illegala försändelser, liksom andra metoder, behöver vidareutvecklas och kvalitetssäkras. Metoden används idag i en del län och kommuner utöver norrälänen men kan inte anses som spridd i hela landet, vilket innebär att lämplig aktör behöver utses som ansvarig för spridning och implementering. Länsstyrelsen är därför av uppfattningen att Tillsammans mot illegala försändelser är en metod som behöver tas om hand vilket skulle kunna ske inom ramen för förslaget om ett nationellt stöd för förvaltning av metoder och arbetsätt (14.3.2).

15.1 Ett särskilt program för att förbygga narkotikaanvändning hos barn och unga

Länsstyrelsen instämmer med förslaget på ett särskilt program för att förbygga barn och ungas narkotikaanvändning. Länsstyrelsens uppfattning är att ett program för att förbygga narkotikaanvändning hos barn och unga är förenligt med barnets bästa. Vi ser att arbetet skulle kunna ha synergier även för andra utmaningar inom social hållbarhet, om programmet fokuserar på universell prevention och arbete med risk- och skyddsfaktorer som förbygga mer än ett problem.

Länsstyrelsen lyfter även vikten av att ta lärdom och värna om det förebyggande arbetet som byggts upp inom tobak – och alkoholområdet där det skett en positiv utveckling över tid. Det finns en risk att arbetet kring narkotika tar överhand från de andra områdena

inom ANDTS om inte förutsättningar ges som omfattar hela ANDTS området.

15.2 Insatser i programmet för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga

Ökad likvärdighet mellan kommuners förebyggande verksamhet

Länsstyrelsen anser att förslaget är bra och samstämmer med det uppdrag som föreslås. Vår synpunkt är att för att öka likvärdigheten mellan kommuners förebyggande verksamhet, så är det viktigt att beakta de skilda förutsättningar vi har i landet. I Västerbotten så är de flesta kommuner väldigt små, samt har små resurser att arbeta med. Vi ser det därför som viktigt att utveckla stöd av universell karaktär som berör flera preventionsområden inom social hållbarhet. Det stöd som ges, och metoder som erbjuds bör vara kostnadsfria, och tillämpliga i kommuner med få invånare. Många av våra kommuner har endast en förebyggartjänst, som inrymmer många uppdrag. Exempelvis, brottsförebyggande arbete, våldsprevention, folkhälsostrategiskt arbete, barnrätt, funktionsrätt med mera. Att dessa kommuner inte får finansiering för utförandet av uppdraget, kan leda till att de inte har möjlighet att föra vidare de stöd och program som erbjuds vidare inom respektive kommun, eller att de behöver skala ner det förebyggande arbetet gällande en annan dimension.

15.3 Länsstyrelserna ska få i uppdrag att stödja kommunerna i genomförandet av programmet

Länsstyrelsen anser att förslaget är bra och samstämmer med det förebyggande arbetet behöver stärkas för att innehållet i programmet skall kunna genomföras. Länsstyrelsen är en bra myndighet att axla ansvaret att föra ut ett narkotikaförebyggande program, då vi har god regional kännedom och vana av att samordna förebyggande arbete. Länsstyrelsen har ett brett förebyggande arbete där vi arbetar för att stödja kommunerna i sin verksamhet.

Vidare bedömer Länsstyrelsen att programmet och föreslagen finansiering, skulle kunna stärka det preventiva arbetet. Universell prevention skulle kunna utökas och även arbetet med risk och skyddsfaktorer. Vårt län har fem invånare per kvadratkilometer i genomsnitt i jämförelse med Stockholms läns 377 invånare per kvm. Vårt län är ytterst heterogent med stora inomregionala skillnader. Befolkningen i fjällkommuner är gles (0,3 invånare /kvm i Sorsele och 60 invånare /kvm i Umeå kommun), och länet har en tätare befolkning längs kusten och vi behöver kunna stötta våra 15 kommuner utifrån

deras respektive behov och förutsättningar. För Länsstyrelsen innebär långa resvägar om uppdraget kommer kräva operativt stöd till kommunerna. Vi behöver kunna ge ett relevant stöd till exempelvis en fjällkommun med säsongsbunden turism och samtidigt kunna stötta våra stora kustkommuner. I Västerbottens kustland pågår en samhällshälsomvandling kopplat till grön industri med en snabb tillväxt och en ökande befolkning och vi behöver vara redo att axla de utmaningar som sker parallellt med denna utveckling. Ett brett främjande arbete av universell karaktär kan hålla samman det förebyggande arbetet i glesbygd, samt skapa möjlighet för Länsstyrelsen att ge ett samlat stöd till kommunerna.

Länsstyrelsen tycker att det är bra att förslaget innebär en finansiering till länsstyrelserna under fem år. Dock anser vi att förslaget kommer bli mer effektivt om man planerar för finansiering bortom de fem åren som föreslås, om man önskar långsiktiga resultat.

Länsstyrelsen tycker att det är bra att utredningen har ett stort fokus på barn och unga. Länsstyrelsernas barnrättsuppdrag enligt regleringsbrev lyder: *Länsstyrelserna ska sprida kunskap till kommuner och regioner om tillämpningen av barnets rättigheter i verksamheter som rör barn, såsom socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, inklusive psykiatri samt familjerätt- och föräldraskapsstöd, samt möjliggöra erfarenhetsutbyten mellan olika aktörer. Centralt för uppdraget är principen om barnets bästa som ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (osv.).* Med anledning av det starka fokuset på barn och unga, ser vi gärna att man gör en koppling till länsstyrelsen barnrättsuppdrag, för att kunna samverka internt på ett effektivt sätt gällande det förebyggande arbetet med barn och unga. Om Barnrättsuppdraget och ett stärkt narkotikaförebyggande arbete skulle kopplas samman skulle detta även stärka arbetet med FN:s konvention om barns rättigheter och artikel 33 i barnkonventionen som bland annat lyfter fram att barn skall skyddas från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen.

Länsstyrelserna har i dag omfattade uppdrag inom jämställdhet, vilket vi ser kan ytterligare stärka stödet till kommunerna, jämställdhetsperspektivet bör genomsyra det förebyggande arbetet.

Vi är eniga i att det är viktigt med samverkan med det brottsförebyggande uppdraget, och håller med om att det är viktigt att inte bygga stuprör i verksamheten. Men för att uppnå samverkan så anser vi att uppdragsbeskrivningen behöver vara tydlig och ömsesidig så att båda uppdrag har incitament att arbeta narkotikaförebyggande, exempelvis genom att båda uppdrag får ta del av finansieringen alternativt att samverkan i det narkotikaförebyggande arbetet skrivs fram i så väl det nya uppdraget, som i det brottsförebyggande uppdraget. Samverkan behöver även vara ändamålsenlig. Vi ser att ett brett preventivt fokus på risk- och skyddsfaktorer skulle kunna vara en bas för intern samverkan.

21.2.2 Målet för narkotikapolitiken kan behöva förändras

Länsstyrelsen är samstämmiga med att målet för narkotikapolitiken kan behöva ändras, men avstryker föreslagen målformulering.

Gällande bedömningen att Regeringen bör föreslå för riksdagen att målet för narkotikapolitiken som helhet ändras från *ett samhälle fritt från narkotika* till *ett samhälle med minskade skador av narkotika*. Länsstyrelsen anser att det är bra att ha ett mål som omfattar allt arbete, från det förebyggande arbetet till det skadereducerande arbetet. Om dagens målformulering förändras anser vi att den bör ha en tydligare ambition gällande det förebyggande arbetet (i jämförelse med förslaget), samt att mål och delmål skall vara tidsatt och mätbart. Vi ser det även som eftersträvansvärt har en koppling mot FN:s konvention om barns rättigheter:

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen så som dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

28.1 Konsekvensanalyser

Kommunerna i länet är i dag hårt ansatta att driva utvecklingsarbete kring ANDTS och andra preventionsområden och det finns risker om de inte får utökad anslag, att de inte mår med att driva ett utvidgat arbete, eller att arbete sker på bekostade av ett annat förebyggande område.

Allmänna synpunkter

Länsstyrelsen tycker att det jämlikhetsperspektivet som utredningen genomsyras av är bra. Vikten av att alla människor är lika mycket värda och har rätt till stöd och vård oavsett ålder, kön, utbildning, social eller ekonomisk ställning betonas i flera avsnitt.

Vi ser det också som essentiellt arbeta med narkotikafrågan ur ett holistiskt perspektiv samt att inte bortse från närheten och överlappandet med området psykisk hälsa.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Landshövding Helene Hellmark Knutsson med strateg folkhälsa och ANDTS-samordnare Anna-Karin Waenerlund som föredragande.

I beredningen av ärendet har även ytterligare sakkunniga inom social hållbarhet, ANDTS, jämställdhet, brottsförebyggande mänskliga rättigheter, samt barnrätt medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.